

Bebelplatz, Memorijalno mjesto spaljivanja knjiga, Berlin

Memorijalna šetnja, muzej Kuća Anne Frank

„Znam da su na ovom su trgu spaljivali knjige. Možda ovo ima veze s tim, ako predstavlja prazne police.”

U ponoć 10. svibnja 1933. njemački studenti koji su bili pristaše Hitlerovih ideja o čišćenju njemačkog jezika i književnosti organizirali su masovno spaljivanje knjiga na tadašnjem Opernplatzu u Berlinu. Spaljeno je više od 20 000 knjiga u nastojanju da se unište djela tzv. ne-njemačkih pisaca, pjesnika i znanstvenika. Među njima bila su djela Karla Marxa, Sigmunda Freuda, Helen Keller, Bertolta Brechta i Ernesta Hemingwaya. Jedan od autora čija je djela progutao plamen, Heinrich Heine, napisao je više od sto godina ranije sljedeće:

„Tamo gdje se pale knjige, na kraju se pale i ljudi.” (Heinrich Heine, 1820.)

Spaljivanje knjiga u Berlinu i drugim njemačkim gradovima izazvalo je zaprepaštenje u Sjedinjenim Državama. Tisuće ljudi prosvjedovalo je na ulicama New Yorka. Američka književnica Helen Keller napisala je otvoreno pismo njemačkim studentima:

„Povijest vas nije ničemu naučila ako mislite da možete ubiti ideje (...) Moje knjige možete spaliti, možete spaliti knjige najvećih umova Europe, ali njihove su ideje prošle tisućama kanala i nastavit će poticati druge na razmišljanje.” (Helen Keller, 1933.)

Izraelski umjetnik Micha Ullman izradio je 1995. spomenik kojim se obilježavaju ovi događaji koji su prethodili holokaustu. Spomenik predstavlja podzemnu knjižnicu u kojoj ima mjesta za 25 000 knjiga. Sastoji se od podzemnog prostora dimenzija 5x5x5 u koji se može gledati kroz stakleni pokrov. Spomenik je suptilan i lako ga je previdjeti, ali nas navodi na razmišljanje o povijesti i preispitivanje nas samih kako bismo spriječili da se prošlost ponovi.

„Što mislite o spomeniku?”

– Za svako razdoblje postoji odgovarajući spomenik. To vrijedi i za naše doba.

– Smatram da je ovo izvrstan način odavanja počasti. Mislim da nam prazne police pričaju snažnu priču. Pretpostavljam da to predstavlja izgubljeni trenutak u povijesti?

– Mislim da je vrlo simboličan. Smatram da vas više potiče na razmišljanje od nečega što vam je pred očima.

– Ljudi možda primjećuju prazne police, ali ne znaju koje je njihovo značenje. Mislim da je potreban opis.

„Može li nas spomenik podučiti o povijesti?”

– Mislim da mlade ne zanimaju memorijalni spomenici.

– Vjerujem da ljudi nešto istinski razumiju kada je to jasno, kada mogu zamisliti što se stvarno dogodilo. Zbog toga mislim da bi škole trebale organizirati posjete povijesnim lokacijama.

– Memorijalni spomenici su važni, ali mislim da u Njemačkoj i u Berlinu malo pretjerujemo. Mislim da nam memorijalni spomenici predočuju dio prošlosti što je dobro i da iz toga buduće generacije trebaju nešto naučiti. No ako zapnete u prošlosti, onda stvari krenu po zlu.

– Važno je dokumentirati i pamtili povijest, bez obzira radilo se o dobru ili o zlu. Trebamo shvatiti da je ovo prikaz onoga što ne treba činiti.

Čak se i danas knjige spaljuju zbog ekstremističkih vjerskih ili političko-ideoloških svjetonazora. Primjerice, 2002. knjige J. K. Rowling spaljivane su u SAD-u, Moskvi i Meksiku pod tvrdnjom da Harry Potter utjelovljenje antikrista. Neonacisti su 2006. u mjestu Pretzien u Njemačkoj spalili dnevnik Anne Frank jer ga smatraju laži. Velečasni Terry Jones je 2011. na Floridi organizirao paljenje Kurana prouzročivši popunu u Afganistanu u kojoj je život izgubilo osam stranih službenika UN-a.

„Što mislite o nedavnim paljenjima knjiga?“

– Šokantno je i strašno je što ljudi to čine. Kako su zaslijepljeni.

– Grozno je bez obzira o kojoj je knjizi riječ. Mislim da je nakaradno učiniti tako nešto bilo kojoj rasi, religiji, uvjerenju...

– Nijedna vlada nema pravo nekome zabraniti vjeru ili svjetonazor. To nije u redu.

– Neznanje je neznanje. Od toga stvarno nitko nema koristi. Spaljivanje knjiga moćan je čin. Imate se pravo ne složiti s nečime. Nije se morao slagati s Kuranom. No nipošto ga nije trebao spaliti. To je nerazumno.

– Ljudi uče iz pogrešaka. Posebno kada je riječ o nacionalsocijalizmu. To je pitanje dugo bilo tabu, ali danas više nije tako. Na pogreškama iz prošlosti se uči. Danas je u Njemačkoj spaljivanje knjiga nezamislivo.

„Je li zaista nezamislivo?“

Posebne zahvale poduzeću Chronos Media GmbH

Autori filma: Lorenz Hutegger, Kathrin Pham, Tamara Messer, Sassan Esmailzadeh, Sami Yazicilaroglu